References:

१. आस्थिसंयोग स्थाने सन्धिः □वाचस्पत्यम□

आस्थिसंयोग स्थानम सन्धिः □च.शा.७ क्र१४□

२. संख्यातस्तु दशोत्तरे व्देशते □सु.शा.५क्र२६□

३.संख्यातस्तु दशोत्तरे व्देशते □च.शा. ७क्र२६□

४. तेषां शाखासु अष्टषष्टि ः एकोनषष्टिः कोष्ठे ग्रीव प्रत्युर्ध्वत्रशीतिः □

५.त एते सन्धयो अष्ट्विधा ः कोर डलुखलसामुद्ग प्रस्तरतुसेवनीवायसतुण्ड मण्डल शंखाद्यर्ता □□सु.शा.५क्र२१□

६. तेषां अंगुलिमणिबंन्ध जान्कूर्परेषु कोरःसन्धयः □कक्षावक्षणदशनेषुलुखलाः □अंसपीठगुदभगनितंषेपु सामुद्दग □ग्रीवापृष्ठवंशयोःप्रतारा □शिरःकतिकपालेषु तुन्नसेवन्यः □हन्वोरूभयस्तु वायसतुण्डाः □ कण्ठहृद्यक्लोमनाडीषु मण्डलाः □ श्रोत्रशृंगाटकेषु शंखाद्यर्ता □ तेषां नानभिर्श्वेवाकृतयःप्रायेण व्याख्याताःप्रतारा □अस्थां तु सन्धयोः ह्येत्ये केवलाः परिकीर्तिताः □पेशीस्नायुसिराणां तु सन्थिसं खया न विदयेत्" | (सु.शा.५/२४-२८)

७. भारक्षमा भवेदप्सु नृयुक्ता सुसमाहिता □□

श्र्वमेव शरीरेऽस्मिन् यावन्तः सन्धयः स्मृताः □□

स्त्रायुभिर्वहुभिर्बद्धास्तेन भारसहाः नराः □□

न ह्यस्थीनि न वा पेश्यो न सिरा न च सन्धयः □□

व्यापादितास्तथा हन्युर्यथा स्त्रायुः शरीरिणम् □□

य□स्त्रायू□प्रविजानाति वाह्याश्र्वाभ्यन्तराएतथा □□

स गूढं शल्यमाहर्तु देहाच्छक्नोति देहिनाम् □□

८. चतुर्थी श्लेष्मधरा सर्वसन्धिषु प्राणभृतां भवति □सु.शा.४क्र१४

९. प्राणोऽत्र मूर्धगः □ठरःकण्ठचरोपुध्दिहृदयेन्द्रियचित्तधृक □□अ.हृ.सू.१२क्र४□

१०. व्यानो हृदि स्थितःकृस्नदेहचरी महाजवः □गत्यपक्षेणोत्क्षेपनिमेषोन्मेषणादिकाः □

प्रायःसर्वाःकियास्तस्मिन प्रतिषध्दाःशरीरुणाम □□अ.हृ.सू.१२क्र६७□

११. प्रीणनं जीवनं लेपो स्नेहो धारणपुरणे □गर्भोत्पादश्च्च धातुमा श्रेष्ठं कर्म कमाता स्मृतम □

□अ.हृ.सू. १क्र३०□

१२. सांसेऽक्षग्लानिगण्डस्फिक्शुष्कतासन्धिवेदना□□

मेदासि स्वपनं कटया□प्लोहो वृद्धि□कृशाङगता □अ.हृ.सु.११क्र१८

१३. रसक्षये हृत्पीडाकम्पशून्यतास्तृष्णा च□शोणितक्षये त्वक्पारूष्यमम्लशीतप्रार्थना सिराशैथिल्यं च□ मांसक्षये स्फिग्गण्डौष्ठोपस्थोरूवक्ष□क्षापिण्डिकोदरग्रीवाशुष्कता रौक्ष्यतोदौ गात्राणां सदनं धमनीशैथिल्यं च□मेद□क्षये प्लोहाभिवृद्धि□सन्धिशून्यता रौक्ष्यं मेदुरमांसप्रार्थना च□अस्थिक्षयेऽस्थिशूलं दन्तनखभगङो रौक्ष्यं च□मज्जक्षयेऽल्पशुकता पर्वभेदोऽस्थिनिस्तोदोऽस्थिशून्यता च□शु□क्षये मेढ्रवृषणवेदनाऽशक्तिमैथुने चिराद्वा प्रेसक□प्रसेके चाल्परक्तशु□दर्शनम् □सु.सू.१५क्र९

१४. सन्धीनां स्फुटनं ग्लानिरक्ष्णोयास एव च □

लक्षणं मेदसि क्षीणे तनुत्वं चोदरस्य च □

१४. केशलोमनखश्मश्रुद्विजप्रपतनं श्रम□□

ज्ञेयमस्थिक्षये लिङग दन्तिाथिभेदशूलं विवर्णता □६□ □च.सु.१७क्र६७

१५. अध्यस्थिदन्तौ दन्तास्थिभेदशूलं विवर्णता □

केशलोमनखश्मश्रुदोषाश्रुदोषाश्च्चास्थिप्रदोषजा□□१६□ □च.सु.२८क्र१६

१६. मर्माणि नाम् मांससिरास्नायुस्थिसन्धिसन्निपाता□□सु.शा.६क्र६□

१७.जानुकूर्परसीन्मताधिपतिगुल्फंमणिबन्धकुकून्दरावर्तकृकाटिकश्चेतिसन्धिमर्माणि □सु.शा. ६क्र७□

१८.तत्र "पा" गतिगन्धनयोरिति धातुः | सु.सू.२१/५

गतिगन्धोपादानार्थस्य वा धातोतप्रत्यये वात ज्ञति रूपम □

१९. वायो□प्रकृतिभूतस्य च कोपनै□□

स्थानं कमं च रोगांश्च वद मे वदतां वर □॥४॥□सु.नि.क्र१४□४

२०. स्थित्युत्पत्तिविनाशेषु भूतानामेष कारणम् □

अव्यक्तो व्यक्तकर्मा च रूक्ष□शीतो लघु□खर□॥७॥□च.चि.२७

२१. प्राणोदानसमानाख्यव्यानापानै□स पञ्जधा □

देहं तन्त्रयते सम्यक् स्थानेष्वव्याहततश्चरन् □५॥□च.चि.२८

२२. स्थानं प्राणस्य मूर्धोर□कण्ठजिह्वास्यनासिका□□

ष्ठीवनक्षवथूद्गारश्वासाहारादि कर्म च □६॥□च.चि.२८

२३. उदानस्य पुन□स्थानं नाभ्युर□कण्ठ एव च □

वाक्प्रवृत्ति□प्रयलौर्जोदि कर्म च □७॥□च.चि.२८

२४. स्वेददोषाम्बुवाहीनि स्त्रोतांसि समधिष्ठित□□

अन्तरग्रेश्च पार्श्वस्थ□समानोऽग्रिबलप्रद□॥८॥□च.चि.२८

२५. देहं व्याप्रोति सर्वं तु व्यान□शीघ्रगातिर्नृणाम् □

गतिप्रसारणाक्षेपनिमेषादि□प्र□सदा □९॥□च.चि.२८

२६. वृषणे बस्तिमेढ्रं च नाभ्यूरू वंक्षणौ गुदम् □

अपानस्थानमन्त्रस्थ□शु□मूत्रशकृन्ति च □१०□च.चि.२८

सृजत्यार्तवगर्भौ च युक्ता□स्थानस्थिताश्च ते □

स्वकर्म कुर्वते देहो धार्यते तैरनामय□॥११□च.चि.२८

विमार्गस्था ह्ययुक्ता वा रोगै□स्वस्थानकर्मजै□□

शरीरं पीडयन्त्येते प्राणानाशु हरन्ति च □१२□च.चि.२८

२७. अत ऊर्ध्वमेषां क्षीणलक्षणं वक्ष्याम□□तत्र□वातक्षये मन्दचेष्टताऽल्पवाक्त्वमप्रहर्षो मूढसंज्ञता च□ पित्तक्षये मन्दोष्माग्रिता निष्प्रभता च□श्लेष्मक्षये रूक्षताऽन्तर्दाह आमाशयेतरश्लेष्माशयशून्यता सन्धिशैथिल्यं □तृष्णा दौर्बल्यं प्रजारारणं□च □७॥सु.सू.१५क्र७

२८. त्रयो दोषा बलस्योक्ता व्यापद्विस्रंसनक्षया□□

विश्लेषसादौ गात्राणां दोषविस्रंसनं श्रम□□३५□□

अप्राचुर्यं □क्रियाणां च बलविस्रंसलक्षणम् □□

गुरूत्वं स्तब्धताऽङ्गेषु ग्लानिर्वर्णस्य भेदनम् □□

तन्द्रा निद्रा वातशोफो बलव्यदि लक्षणम् □□

मूर्च्छा मांसक्षयो मोह□प्रलापोऽज्ञानमेव च □□

पूर्वोक्तानि च लिङ्गानि मरणं च बलक्षये □□

तत्र विस्रंसे व्यापत्रे च □क्रियाविशेषैरविरूद्धैर्बल □

माप्याययेत्□इतरं तु मूढसंज्ञं वर्जयेत् □□

२९. वातपूर्णदृतिस्पर्श□शोथ□सन्धिगतेऽमिले □

प्रसारणाकुञ्चनयो□प्रवृत्तिश्च सवेदना □३७□च.चि.२८क्र३८

३०. निदानं पूर्वरूपाणि रूपाण्युपशयस्तथा □

सम्प्राप्तिश्चेति विज्ञानं रोगाणां पञ्चधा स्मृतम् □२□अ.हृ.नि.१क्र२

३१. तानुच्यमानान् पर्यायै□सहेतूप□गाञ्छृणु □

केवलं वायुमुद्दिश्य स्थानभेदात्तथाऽऽवृतम् □□

रूक्षशीताल्पलघ्वत्रव्यवायातिप्रजागरै□□

विषमादुपचाराच्च दोषासृक्स्रणादति □□

लङ्घनप्लवनात्यध्वव्यायामातिविचेष्टितै□□

धातूनां संक्षयाच्चिन्ताशोकरोगातिकर्षणात् □□

दु□खशय्यासनात् □धाद्दिवास्वप्राभ्दयादपि □

वेगसंधारणादामादभिघातादभोजनात् □□

मर्माघातद्रजोष्ट्राश्ववशीघ्रयानापतंसनात् □

देहे स्त्रोतांसि रिक्तानि पूरयित्वाऽनिलो बली □□

करोति विविधान् व्याधीन सर्वाङ्गैकाङ्गसंश्रितान् □

अव्यक्तं लक्षणं तेषां पूर्वरूपमिति स्मृतम् □□

आत्मरूपं तु पप्त्कमपायो लघुता पुनः □

सङ्कोच□पर्वणां स्तम्भो भेदोऽस्त्रथां पर्वणामपि □□

लोमहर्ष□प्रलापश्च पाणिपृष्ठशिरोग्रह□□

खाञ्ज्यपाङ्गुल्यकुब्जत्वं शोषोऽङ्गानानिद्रता □□

गर्भशु□रजोनाश□स्पन्दनं गात्रसुप्तता □

शिरोनासक्षिजत्रूणां ग्रीवायाश्चापि हुण्डनम् □□

भेदस्तोदार्तिसक्षेपो मोहश्चायास एव च □

एवंविधानि रूपाणि करोति कुपितोऽनिल□□

हेतुस्थानविशेषाच्च भवेद्रोगविशेषकृत् □

तत्र कोष्ठाश्रिते दुष्टे निग्रहो मूत्रवर्चसो□□

ब्रध्रहृद्रोगगुल्मार्श□पार्श्वशूलं च मारूते □

सर्वाङ्गकुपिते वाते गात्रस्फुरणभञ्जने □□

वेदनाभि□परीतश्च स्फुटन्तीवास्य सन्धय□□

ग्रहो विण्मूत्रवातानां शूलाध्मानाश्मशर्करा□□

जङ्घोरूत्रिकपात्पृष्ठरोगशोषौ गुदस्थिते □

हृत्राभिपार्श्वोदररूक्तृष्णोद्रारविसूचिका□□२७□च.चि.२८क्र१४□२७

३२. विषमादुपचाराच्च दोषासृक्स्त्रवणादति □□

लङ्घनप्लवनात्यध्वव्यायामातिविचेष्टितै॥

धातूनां संक्षयाच्चिन्ताशोकरोगातिकर्षणात् ।

दुःखशय्यासनात् क्रोधाद्दिवास्वप्राभ्दयादपि ।

वेगसंधारणादामादभिघातादभोजनात् ॥१७॥ च.चि.२८क्र१५ १७

३३. तत्र जिज्ञास्यं किं पित्तव्यतिरेकास्न्योऽग्नि: आहेस्वित् पित्तमेवाग्निरिति। अत्रोच्यते न खलु पित्तव्यतिरेकादन्योऽग्निरूपलभ्यते। आग्नेयत्वात् पित्ते दहनपचनादिष्वभिप्रवर्तमानेऽग्निवदुपचार: क्रियतेऽन्तरग्निरिति। क्षीणे ह्यग्निगुणे तत्समानद्रव्योपयोगात् अतिवृद्धे शीतक्रियोपयोगात् आगमाच्च पश्यामो न खुल पित्तव्यतिरेकादन्योऽग्निरिति ॥९॥ सु.सू.२१क्र९

३४. अस्त्रं मककेतोर्या पुरूषार्थे बलस्य या ।

सौत्रामणयां द्विजमुखे या हुताशे च हूयते ॥५५॥ अ.हृ.सू.७क्र५५

३५. देहे स्त्रोतांसि रिक्तानि पूरयित्वाऽनिलो बली ।

खरोति विविधान् व्याधीन् सवङ्गिकाङ्गसंश्रितान् ।

अव्यक्तं लक्षणं तेषां पूर्वरूपमिति स्मृतम् ।

आत्मरूपं तु पप्क्तमपायो लघुता पुन: च.चि.२८क्र१८

३६. तदेव व्यक्ततां यातं रूपमित्यभिधीयते ।

संस्थानं व्यञ्जनं लिङंग लक्षणं चिह्नमातृभिधीते॥५॥ अ.हृ.नि.१क्र५

३७. अचिन्त्यवीर्यो दोषाणां नेता रोगसमूहराट् ।

आशुकारी मुहुश्र्चारी पक्काधानगुदालय॥

देहे विचरतस्तस्य लक्षणानि निबोध मे ।

दोषधात्वग्निसमतां संप्राप्तिं विषयेषु च ।

क्रियाणामानुलोम्यं च करोत्यकुपितोऽमिल ॥१०॥ सु.नि.१क्र८

३८. अत्रोवाच कुश: साङ्कृत्यायन: रूक्षलघुशीतदाृणखरविशदा:

षडिमे वातगुणा भवन्ति □४□च□.सू.१२क्र४

३९. देहे स्त्रोतांसि रिक्तानि पूरयित्वाऽनिलो बली □

खरोति विविधान् व्याधीन् सवङिगकार्संश्रितान् □

अव्यक्तं लक्षणं तेषां पूर्वरूपमिति स्मृतम् □१□ च□.चि.२८क्र१८□१९

४०. तस्योच्यते विभागेन सनिदानं सलक्षणम् □

□असङखयमपि सङखयाय यदशीत्या पुरेरितम् □

धातुक्षयकरैर्वायु□ कुप्यत्यतिनिषेवितै□५□ अ.हृ.नि.१५क्र५

४१. देहे स्त्रोतांसि रिक्तानि पूरयित्वाऽनिलो बली □

खरोति विविधान् व्याधीन् सवङिगकाङगसंश्रितान् □च.चि.२८क्र१८

४२. स्थानानामनुरूपैश्च लिङैग□शेषान् विनिर्दिशति् □

सर्वेष्वेतेषु संसर्गं पित्ताद्यौरूपलक्षयेत् □५८□ च.चि.१८क्र५८

४३. बलकालविशेष□पुनर्व्याधीनामृत्वहोरात्राहारकालविधिविनियतो भवति □

तस्माप्तधीन् भिषगनुपहसत्त्वबुद्धिर्हेत्वबुद्धिर्हेत्वादिभिर्भावैर्येथावदनुबुद्धयेत □च.नि.१क्र११

४४. स्नेहोपनाहाग्निकर्मबन्धनोन्मर्दनानि च □

स्नायुसन्ध्यस्थिसंप्राप्ते कुर्याद्वायावतन्द्रित□८□ सु.चि.४क्र८

४५. पिष्टै□सिद्धं महावातैरार्त□शीते प्रयोजयेत् □

सर्ववातविकाराणां तैलान्यन्यान्यत□शृणु □

चतुष्प्रयोगाण्यायुष्यबलवर्णकराणि च □

रज□शु□प्रदोषघ्नान्यपत्यजननानि च □

निरत्ययानि सिद्धानि सर्वदोषहराणि च □

सहाचरतुलायाश्च रसे तैलाढकं पचेत् □

मूलकल्काद्दशपलं पयो दत्त्वा चतुर्गुणम्

सिद्धेऽस्मिञ्छर्कराचुर्णादष्टादशपलं भिषक् १४५ च.चि.२८क्र१८४ १४५

४६. सहाचरतुलयास्तु रसे तैलाढकं चचेत्

मूलकल्काद्दशपलं पयो दत्त्वा चतुर्गुणम् ७० अ.हृ.चि.२१क्र७०

४७. वातस्योप म स्नेह स्वेद संशोधनं मृदु

स्वाद्वम्ललवणोष्णानि भोज्यान्यभ्यङ्गमर्दनम्

वेष्टनं त्रासनं सेको मद्यं पैष्टिकगौडिकम्

स्निग्धोष्णा बस्तयो बस्तिनियम सुखशीलता २ अ.हृ.सू.१३क्र१ २